

rinde çalışanlar da özellikle kültür konularında meseleleri günümüze kadar birbirine bağlayarak ele almalıdır.

Eserleri. On yedi kitabı ve 300'e yakın makalesi bulunan Kafesoğlu'nun en önemli çalışması *Türk Millî Kültürü* adlı eseridir (Ankara 1977; İstanbul 1983, 1984, 1986). Türk milletin 4000 yıllık tarihi ve zengin bir kültüre sahip olduğu görüşünden hareket eden Kafesoğlu bu eserinde kültür ve medeniyet nazariyelerini, göçebelik meselesini, Türkler'in adı, soyu, anayurdu ve yayılmalarını, İslâm öncesinde kurulan Türk devletlerini, bu devletlerin sosyal yapısını, din, iktisat, edebiyat, kültür, sanat ve düşünce hayatlarını, ahlâk anlayışlarını ve Türk-İslâm dönemi Türk kültürünün derinlemesine ele almıştır. Diğer eserleri de şunlardır: *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu* (İstanbul 1953), *Selçuklu Ailesinin Menşei Hakkında* (İstanbul 1955), *Harezmşahlar Devleti Tarihi* (Ankara 1956, 1984), *Türkler ve Medeniyet* (İstanbul 1957), *Malazgirt Meydan Muharebesi* (Erzurum 1959), *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri* (Ankara 1966), *Selçuklu Tarihi* (Ankara 1972, 1992), *Sultan Melikşah* (Ankara 1973), *Türk Kültür Tarihi* (Ankara 1977), *Kutadgu-Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri* (Ankara 1980), *Eski Türk Dini* (Ankara 1980), *Türk-İslâm Sentezi* (İstanbul 1985), *Bulgarların Kökeni* (Ankara 1985, İng. trc. *Origins of Bulgars*, Ankara 1986), *Türk Bozkır Kültürü* (Ankara 1987). **Makaleleri.** "Doğu Anadolu'ya İlk Selçuklu Akını (1015-1021) ve Tarihi Ehemiyeti", (*Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953, s. 259-274); "Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi" (*TD*, V/8 [1953], s. 105-136); "Selçuklu Tarihinin Meseleleri" (*Belleten*, XIX/76 [1955], s. 463-489); "XII. Asra Kadar Türklerin İstanbul Muhasaraları" (*İstanbul Enstitüsü Dergisi*, III [İstanbul 1957], s. 1-16); "Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu?" (*TED*, X-XI [1981], s. 1-28); "Kalkaşandî" (*İA*, VI, 134-139); "Keykubad, III. Alaeddin" (a.e., VI, 662-663); "Kök-Börü" (a.e., VI, 885-892); "Mahmûd Gaznevî" (a.e., VII, 173-183); "Malazgirt Muharebesi" (a.e., VII, 242-248); "Nizâmü'l-Mülk" (a.e., IX, 329-333); "Selçuklular" (a.e., X, 353-416); "Alparslan" (*DİA*, II, 526-530; diğer makale ve ansiklopedi maddeleri için bk. *TED*, XIII [1987], s. 12-30).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkadir Donuk, *Prof.Dr. İbrahim Kafesoğlu*, İstanbul 1989, s. 1-192; a.mlf., "İbrahim Kafesoğlu'nun Hayatı ve Eserleri", *TED*, XIII (1987), s. 1-30; Altan Deliorman, "Kafesoğlu'ndaki İlmi Titizliğe Dair Birkaç Hâtıra ve Müşâhede", *TKA*, XXIII/1-2 (1985), s. 29-44; Muharrem Ergin, "Beklenmeyen Bir Ölüm", a.e., s. 63-70; Orhan F. Köprülü, "Dostum Kafesoğlu", a.e., s. 71-73.

ABDÜLKADİR DONUK

KAFFÂL, Abdullah b. Ahmed (عبد الله بن أحمد القفال)

Ebû Bekr Abdullâh b. Ahmed b. Abdillâh el-Kaffâl el-Mervezî el-Horasanî
(ö. 417/1026)

Şâfiî fakihi.

Otuz yaşlarında fıkıh tahsiline yönelmeden önce kilitçilik yaptığından "Kaffâl" lakabıyla anılmış, Muhammed b. Ali el-Kaffâl'den ayırt edilmesi için kendisine el-Kaffâl es-Sagîr denmiştir. Merv, Herat, Bîkend ve Buhara'da hadis dinledi. Ebû Zeyd Muhammed b. Ahmed el-Fâşânî el-Mervezî'den fıkıh öğrendi. Mervezî ve Halîl b. Ahmed es-Sicî' den hadis rivayet etti. Horasan'da Şâfiî mezhebinin önderliğini yaptı. Talebeleri arasında Abdurrahman b. Muhammed ed-Dâvûdî, Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr, Sincî, Merverrûzî ve Rük-nülsîlâm el-Cüveynî gibi âlimler bulunmaktadır. Zühed ve takvâ sahibi bir âlim olduğu belirtilen Kaffâl'in görüşleri başta Horasan ulemâsının yazdıkları olmak üzere Şâfiî fıkıh kaynaklarında rivayet edilmektedir. Fıkıh kitaplarında Kaffâl mutlak olarak zikredildiğinde genellikle Abdullah b. Ahmed kastedilir. 410 (1019) yılında Gazneli Mahmud'un huzurunda önce Şâfiî mezhebine uygun âdâb ve erkânı gözeterek, ardından Ebû Hanîfe'nin savunduğu bütün ruhsatları cemederek namaz kıldığı, böylece ikisi arasında kıyas yapan sultanı Hanevî mezhebinden döndürerek Şâfiî olmasını sağladığı rivayet edilir. Şeyh Sadr İbn Abdülkuddûs, Kaffâl'in bu görüşleri için *Risâle fi reddi ta'ni'l-Kaffâl el-Mervezî 'ale'l-İmâm Ebî Hanîfe* adıyla bir eser yazmıştır. Cemâziyelâhîr 417'de (Temmuz-Ağustos 1026) Merv'de (Sicistan) doksan yaşlarında vefat eden Kaffâl'in günümüzde Özbekistan sınırları içinde kalan kabri hâlâ ziyaret edilmektedir.

Eserleri. 1. *el-Fetâvâ* (yazma nüshaları için bk. Sezgin, I, 501). Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Süleymaniye, nr. 675, vr. 1-222^b) ona nisbet edilen *Fetâvâ'l-Kaffâl* adlı kitabın kapağında eser ve müellif

ismi farklı bir hatla yazılmış olup metinde yazar ismine rastlanamamıştır. Müellif, "şeyh" diye zikrettiği hocasına hazır bulunduğu meclislerde sorulan soruları ve cevaplarını tasnife tâbi tutmaksızın yazıya geçirdiği gibi kendi görüş ve fetvalarını da aktarmıştır. 2. *Şerhu Fûrû'î* (*Muhammed) İbnü'l-Haddâd el-Mısrî. İbnü'l-Haddâd el-Kinânî'nin el-Fûrû'* adlı eserinin şerhidir. 3. *Şerhu't-Telhîs. İbnü'l-Kâs'ın Şâfiî fikhına dair kitabının şerhidir. Kâtib Çelebi son iki eseri yanlışlıkla Muhammed b. Ali el-Kaffâl'e nisbet etmiştir (Keşfü'z-zunûn, I, 479; II, 1257).*

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Asım el-Abbâdî, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. G. Viteštam), Leiden 1964, s. 105; İbnü's-Salâh, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. Muhyiddin Ali Necîb), Beyrut 1413/1992, I, 496-500, 536; Nevevî, *Tehzîb*, I/2, s. 282; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 46; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ'*, XVII, 405-407; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 382; III, 24-25, 30-31; Sübkî, *Tabakât*, V, 53-62; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 298-299; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 182-183; *Keşfü'z-zunûn*, I, 479; II, 1257; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 307; Sezgin, *GAS*, I, 500-501; Abbas el-Kummî, *el-Künâ ve'l-elkâb*, Beyrut 1403/1983, III, 78-79; M. Hasan Heyto, *el-İctihâd ve tabakâtü müctehidi eş-Şâfi'iyye*, Beyrut 1409/1988, s. 197-198.

CENGİZ KALLEK

KAFFÂL, Muhammed b. Ali (محمد بن علي القفال)

Ebû Bekr Muhammed b. Ali
b. İsmâil el-Kaffâl eş-Şâşî
(ö. 365/976)

Şâfiî fakihi.

15 Şâban 291'de (2 Temmuz 904) Şâş'ta (Türkistan) doğdu. Kaffâl lakabı kilitçilik mesleğinden kaynaklanmakta, aynı lakapla anılan Abdullah b. Ahmed el-Mervezî'den ayırt edilmesi için el-Kaffâl el-Kebir veya el-Kaffâl eş-Şâşî diye anılmaktadır. Genel olarak tefsir, hadis, kelâm ve fıkıh usulü eserlerinde Kaffâl şeklinde geçen âlim Muhammed b. Ali'dir. Abdullah b. Ahmed'e nisbetle az geçtiği fıkıh kitaplarında ise daha çok el-Kaffâl eş-Şâşî olarak zikredilir. Kaffâl 309 (921) yılında hadis öğrenimi için Horasan, Irak, Hicaz ve Suriye'ye gitti. İbn Huzeyme, Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Ebû Arûbe, İbnü'l-Bâgandî, Hâkim en-Nisâbü'rî, İbn Düreyd ve Ebû'l-Kâsım el-Begavî gibi âlimlerden hadis dinledi. Çeşitli ilimleri tahsil ettikten sonra Şâş'a dönerek öğretim faaliyetinde bulundu ve Şâfiî fikhının Mâverâünnehir'de yayılmasını sağladı. Ebû Abdullah el-Halîmî, Abdurrahman b. Mu-

hammed el-İdrîsî, Ebû Abdullah İbn Men-
de, Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî ve
Hâkim en-Nisâbü'rî gibi âlimler ondan ha-
dis rivayet ettiler. Tefsir, hadis, fıkıh, usul,
kelâm, Arap dili ve şiirde devrinin otorite-
leri arasında yer alan Kaffâl cedel saha-
sında eser veren ilk fıkıh âlimidir. Hâkim
en-Nisâbü'rî onu, çağdaşı Mâverâunnehir
fakihleri içinde usulü en iyi bilen ve hadis
öğrenimi için en çok yolculuk yapan kişi
olarak niteler. Kaffâl önceleri Mu'tezile'nin
fikirlerini benimsemiş, şer'î hükümlerde
kıyas ve haber-i vâhidi delil olarak kul-
lanmanın aklen vâcip olması gibi görüş-
leri savunmuş, ancak daha sonra Ebû'l-
Hasan el-Eş'arî'nin mezhebine yönelerek
ondan kelâm öğrenmiştir. Bundan dolayı
başta *Tefsîrü'l-Kur'ân*'ı (*et-Tefsîrü'l-ke-
bir*) olmak üzere bazı eserlerinde Mu'te-
zilî fikirler mevcuttur. Bu kitap, özellikle
içerdiği Mu'tezilî görüşleri bakımından
Râzî'nin *Mefâtîhü'l-ğayb*'i ile Süyûtî'nin
Esrârü't-tenzil'inin kaynakları arasında
yer alır (Süyûtî, s. 110). Fikirleri Şâfiî kay-
naklarında iktibas edilen Kaffâl'in hasta-
nın namazları cemedebileceği, yetişkinin
kendisi için akıka kurbanı kesmesinin
müstehap olduğu gibi mezhep görüşü-
nün dışına çıkan icthadları da vardır. Kaf-
fâl Zilhicce 365'te (Ağustos 976) Şâş'ta ve-
fat etti; 366'da öldüğü de söylenmekte
(Musannif, s. 89), Şîrâzî ise yanlışlıkla 336
(947-48) yılını vermektedir.

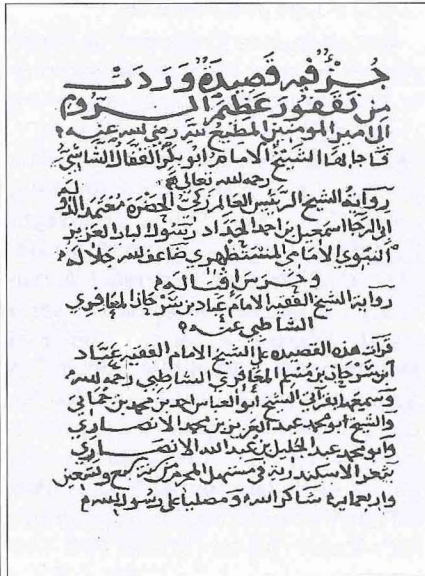
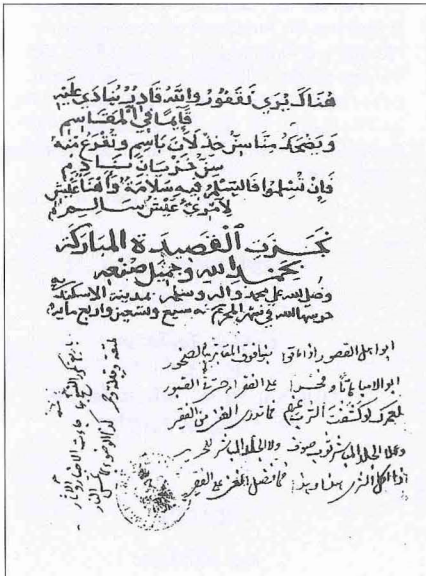
Bizans'a karşı hazırlanan Horasan ve
Mâverâunnehir ordusuyla birlikte Rey'e
gittiği anlaşılan Kaffâl'in (354/965), Bizans
İmparatoru II. Nikephoros Phokas'ın em-
riyle yazılıp Abbâsî Halifesi Mutî' -Lillâh'a
gönderilen ve Misis ile Tarsus'un istilâsı
(352/963) sebebiyle müslümanları aşağı-
layan kasideye reddiye olarak kaleme al-
dığı bir hicviyesi vardır. Her iki kasidenin
metni Viyana'daki Kaiserlich-Königlichen
Hofbibliothek'te kayıtlı yazmalarda (nr.
464, 1996) yer aldığı gibi Sübki tarafın-
dan da iktibas edilmiştir (*Tabakât*, III, 205-
213). Horasan, Suriye ve Irak bölgesinden
birçok edip ve şair söz konusu kasideye
reddiye yazmış, ancak Kaffâl'inki seçilip
imparatora gönderilmiştir. Manzum dip-
loması dilinin güzel bir örneği olan kaside
milletlerarası ilişkilerle ilgili muhtelif ça-
lışmalarda iktibas edilerek incelenmiştir
(bunlardan bazıları şunlardır: Carl Brockel-
mann, "Arabische Streitgedichte gegen das
Cristendum", *Mélanges de géographie et
d'orientalisme offerts à E. F. Gautier* [Tours
1937], s. 96-106; Gustav Edmund von
Grünebaum, "Eine Poetische Zwischen
Byzanz und Bagdad in 10. Jahrhundert",
Studia Arabica, I [*Analecta Orientalia*,
XIV, 1937], s. 41-64; Selâhaddin el-Münc-
cid, *Huşûmât diblûmâsiyye fi'l-İslâm: Ka-
şîde İmbarâtûrî'r-Rûm Phokas fî hicâ'i'l-
Müslimîn ve kaşîdetâ el-imâmeyn el-Kaf-
fâl eş-Şâşî ve İbn Hâzım fî'r-red 'aleyh*

[Beyrut 1983]; Abdülhâdî et-Tâzî, "Mürâ-
sele diblûmâsiyye şî'riyye fi'l-'aşrî'l-va-
sîf beyne'l-Kuştanîniyye ve Bağdâd has-
be mahtûta ferîde fî Fiyenâ", *Fuşûl ede-
biyye ve târihiyye*, nşr. Hüseyin Atvân
[Beyrut 1414/1993], s. 257-287).

Eserleri. 1. *Me'hâsinü's-şerî'a fî fü-
rû'i's-Şâfi'iyye*. Topkapı Sarayı Müzesi
Kütüphanesi (III. Ahmed, nr. 1317) ve Yale
University Library'de (Landberg Collec-
tion, nr. 614) birer nüshası kayıtlı bulu-
nan eser şer'î hükümlerin illetlerine iliş-
kin bir soruya cevap olarak yazılmıştır. 2.
*Cevâmî'u'l-kelim fi'l-hadîs mine'l-me-
vâ'iz ve'l-hikem* (bu iki eserin nüshaları
için bk. Brockelmann, III, 1200; Sezgin, I,
498). Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde (nr.
481; ayrıca bk. Brockelmann, III, 1200)
Kaffâl adına kayıtlı bulunan *Cevâmî'u'l-
kelim fi'l-mevâ'iz ve'l-hikem* adlı ese-
rin, yapılan araştırma sonucunda Müttakî
el-Hindî'ye ait olduğu anlaşılmıştır.

Kaffâl'in kaynaklarda zikredilen diğer
eserleri de şunlardır: *Şerhu'r-Risâle*,
Delâ'ilü'n-nübüvve, *Edebü'l-Kâdî* (*Ede-
bü'l-kazâ*), *Kitâbü'l-Uşûl*, *Tefsîrü'l-Kur-
'ân*. Brockelmann, çeşitli baskıları yapılmış
olan *Uşûlü's-Şâfi'i* adlı bir kitabı (Lek-
nev 1278; Delhi 1303; Beyrut 1402/1982)
İshak b. İbrâhim eş-Şâfi, Kaffâl eş-Şâfi ve
Muhammed b. Ahmed eş-Şâfi'nin eser-
leri arasında saymaktadır. Ancak kitabın
Hanefî fıkıh usulüne dair olması ve içi-
nde İbnü's-Sabbâğ'ın (ö. 477/1084) eş-Şâ-
mîl adlı eserine atıfta bulunulması (s.
312) gibi bazı hususlar bunun her üç Şâ-
fi'ye nisbetini imkânsız kılmaktadır. Mü-
zenî'nin *el-Muhtaşar*'ının şerhi olan ve
günümüze ulaşmayan *et-Takrîb* adlı bir
eser de bazı âlimlerce yanlışlıkla Kaffâl
eş-Şâfi'ye izâfe edilmektedir. İbn Halli-
kân, Süleym b. Eyyüb er-Râzî'nin aynı adlı
eseriyle karıştırıldığını belirttiği *et-Tak-
rîb*'i bizzat gördüğünü ve altı ciltlik ese-
rin aslında Kaffâl'in oğlu Ebû'l-Hasan Kâ-
sım'a (ö. 400/1010 civarı) ait olduğunu
söylemektedir (*Vefeyât*, IV, 200). Ebû Ab-
dullah el-Halîmî'den fıkıh öğrendiği ve Şâ-
fiî mezhebinin önemli şahsiyetlerinden
olduğu dışında hayatına dair bilgiye rast-
lanmayan Kâsım'ın *et-Takrîb*'i benzersiz
olarak nitelendirilmektedir. Hadisleri bol-
ca kullanan ve Şâfiî'nin sözlerine sıkça yer
veren bu eserin Gazzâlî gibi bir âlim tara-
fından bile alıntı yapılacak kadar önemli
olduğu anlaşılmaktadır. Babası gibi Kâ-
sım da yaygın görüşe aykırı olarak verdi-
ği bir fetvada ikişer şahit tutmaları kay-
dıyla tarafların yazışma yoluyla nikâh ak-
di yapabileceğini ileri sürmüştür.

Bizans İmparatoru II. Nikephoros Phokas'ın Abbâsî Halifesi Mutî' -Lillâh'a gönderdiği aşağılayıcı kaside ve Kaffâl'in reddiye
olarak hazırladığı hicviyenin ilk ve son sayfaları (Viyana Kaiserlich-Königlichen Hof-Bibliothek, nr. 464)

KAFFÂL, Muhammed b. Ali

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 269; Ebû Abdullah el-Halîmî, *el-Minhâc fî şu'abi'l-îmân* (nşr. Hilmi M. Fûde), Beyrut 1399/1979, II, 469-470; Ebû Âsım el-Abbâdî, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Sâfi'iyye* (nşr. G. Vitestam), Leiden 1964, s. 92, 106; Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 112; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VII, 244; İbn Asâkir, *Teb'yînü kezîbi'l-müfterî*, s. 182-183; İbnü's-Salâh, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Sâfi'iyye* (nşr. Muhyiddin Ali Necîb), Beyrut 1413/1992, I, 228-229; Nevevî, *Tehzîb*, I/2, s. 282-283; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 200-201; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVI, 283-285; Safedî, *el-Vâfi*, IV, 112-114; Sübkî, *Tabakât*, III, 200-213, 472-477; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Sâfi'iyye*, I, 148-150, 187-189; Sü-yûtî, *Tabakâtü'l-müfessirîn* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1396/1976, s. 109-110; Musannif, *Tabakâtü's-Sâfi'iyye* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1402/1982, s. 88-89, 117-118; Keşîf'z-zunûn, I, 47, 401, 466, 479, 580, 611, 873; II, 1257, 1608; Flügel, *Handschriften*, I, 449-453; III, 512; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 307; III, 1200; L. Nemoy, *Arabic Manuscripts in the Yale University Library*, Copenhagen 1956, s. 111; Sezgin, *GAS*, I, 497-498; M. Hasan Heyto, *el-İctihâd ve tabakâtü müctehidî eş-Sâfi'iyye*, Beyrut 1409/1988, s. 158-160, 178-179; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyûn*, IV, 78-84; Abdullah Mustafa el-Merâgî, *el-Fethu'l-mübîn*, Kahire, ts., I, 212-213.

CENGİZ KALLEK

KÂFÎ

(الكافي)

Daha çok hasib mânâsında kullanılan Allah'ın isimlerinden biri

(bk. HASİB).

el-KÂFÎ

(الكافي)

Hâkim eş-Şehîd'in

(ö. 334/945)

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'ye ait zâhirü'r-rivâye diye bilinen altı kitabı bir araya getirdiği eseri (bk. HÂKİM eş-ŞEHÎD).

el-KÂFÎ

(الكافي)

Küleynî'nin (ö. 329/941) Şîa'nın kütüb-i erbaasına dahil olan eseri.

Şîa'ya göre muteber sayılan dört hadis kitabının (bk. KÜTÜB-i ERBAA) ilki ve en önemlisi kabul edilen, tam adı *el-Kâfî fî 'ilmi'd-dîn* olan eserin mukaddimesinde müellif, Hz. Peygamber'in ümmetine Allah'ın kitabı ile Ali b. Ebû Tâlib'i vasî olarak bıraktığını, imama itaat etmenin müslümanlar üzerine bir vazife olduğunu, dinî ilimlerin sadık imamlardan öğre-

nilebileceğini söylemekte, Allah'ın emirlerine ve Resûl-i Ekrem'in sünnetine uygun yaşamayı temin için bu kitabı kaleme aldığını belirtmektedir. Yirmi (veya otuz) yılda yazıldığı, 16.000 civarında hadis ihtiva ettiği belirtilen eserin iki ciltten oluşan, inançla ilgili *el-Uşûl mine'l-Kâfî* adlı birinci kısmı "el-akl ve'l-cehl, fazlû'l-ilm, tevhd, el-hücce, el-îmân ve'l-küfr, ed-duâ, fazlû (azametü)'l-Kur'ân ve el-aşere (el-muâşere)" adıyla sekiz bölüme ayrılmıştır. Eserin *el-Fürû' mine'l-Kâfî* adını taşıyan ve altı ciltten meydana gelen ikinci kısmı ibadet ve muâmelâta dair meseleleri ihtiva etmektedir. *el-Fürû' mine'l-Kâfî*'nin sonuncu cildi olup çeşitli konuları kapsayan, Hz. Peygamber'e ve imamlara izâfe edilen mektup ve konuşmaların ele alındığı "er-Ravza" adlı bölümü eserin üçüncü kısmı olarak gösterenler de vardır (S. Waheed Akhtar, s. 13).

Eserini telif ederken nasıl bir metot uygulayacağını, hadisleri kabulde hangi şartlara riayet edeceğini belirtmeyen müellifin, Şîi ricâline dair kitaplarda olumsuz nitelikleriyle tanıtılan râvilerden de hadis rivayet ettiği, hadislerin sıhhatinin Kur'an'la ölçülmesi gerektiğini söylemesine rağmen bu şarta uymadığı, kendilerinden nakilde bulunduğu râvilerin Şîi olmasına ve rivayetlerinin diğer hadis mecmualarında yer almamasına özen gösterdiği anlaşılmaktadır. Bazı bölümlerde mevcut hadislerin konu başlığı ile bir ilgisi bulunmamakta, eserde imamların bir kısım fetvaları da yer almaktadır. Rivayetlerin çoğu Ca'fer es-Sâdık'ın ve diğer mâsum imamların sözlerinden ibaret olup isnadlar genellikle Hz. Peygamber'e muttasıl olarak ulaşmamakta, birçok rivayetin uydurma olduğu görülmektedir.

el-Kâfî üzerine birçok şerh ve hâşiye yazılmış, bu arada muhtasarları yapılmıştır. Muhammed Bâkır Dâmâd Hüseyinî'nin *er-Revâşi'u's-semâviyye fî şerhi'l-eḥâdişi'l-İmâmîyye* (Tahran 1311, 1315; Bombay 1312), Sadreddîn-i Şîrâzî'nin *Şerhu Uşûli'l-Kâfî* (Tahran 1366), Feyz-i Kâşânî'nin *el-Vâfi* (I-II, Tahran 1310-1314; I-III, 1322-1324; Kum 1404/1984), Abdülhüseyin el-Muzaffer'in *eş-Sâfi fî şerhi Uşûli'l-Kâfî* (I-II, Necef, ts.), Ebû'l-Fazl Muhammed b. Sâlih el-Mâzenderânî'nin *Şerh* (baskı yeri yok, 1266, 1281), Halîl b. Gâzî el-Kazvî'nin *eş-Şâfi* (Leknev 1302-1303, *eş-Sâfi* adıyla Farsça tercümesiyle birlikte 1308), Muhammed Bâkır el-Meclisî'nin *Mir'âtü'l-ukûl fî şerhi aḥbâri âli'r-Resûl* (Tahran 1321) ve Ali b. Muhammed b. Hasan b. Zeynüddin eş-Şehîd

el-Âmilî'nin *ed-Dürü'l-manzûm min kelâmi'l-ma'sûm* (Kays Âl-i Kays, s. 89-90) adlı şerhleri bunlar arasında zikredilebilir (diğer şerh, hâşiye ve muhtasarlar için bk. Sezgin, I, 540-542; Kays Âl-i Kays, III, 86-93).

el-Kâfî Farsça tercümesiyle birlikte neşredilmiş (Tebiz 1281, 1307, 1311, 1377, 1392; Leknev 1302), ayrıca Ali Ekber el-Gaffârî'nin tahkikiyle yayımlanmıştır (I-VIII, Tahran 1362/1984, 1375-1378, 1381/1961, 1398/1978, 1401/1980). Ali Rızâ Berâzîş, *el-Mu'cemü'l-müfrehes li-elfâzi'l-Uşûl mine'l-Kâfî* adlı çalışmasıyla eserin indeksini hazırlamıştır (1408/1988). Seyyid Sâmîr Hâşim Habîb el-Amîdî, *Diḥâ' 'ani'l-Kâfî* adlı kitabında (Kum 1415) *el-Kâfî*'ye yöneltilen eleştirileri cevaplandırmıştır. Ayrıca Hâşim Ma'rûf el-Hasenî *Dirâsât fi'l-Kâfî li'l-Küleynî ve's-Şahîh li'l-Buhârî* adlı bir eser kaleme almış (bk. bibl.), M. Cemal Sofuoğlu da eser üzerinde *Hadis Tenkidi Yönünden el-Kâfî Üzerine Bir İnceleme* ismiyle bir doçentlik çalışması yapmıştır (1982, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi).

BİBLİYOGRAFYA :

Küleynî, *el-Kâfî* (nşr. Ali Ekber el-Gaffârî), Beyrut 1401; ayrıca bk. Hüseyin Ali Mahfûz'un girişi, I, 8-42; İbn Bâbevehy, *Risâletü'l-ittikadâtü'l-İmâmîyye: Şîi-İmâmîyye'nin İnanç Esasları* (trc. Ethem Ruhi Fiğlalı), Ankara 1978, s. 100, 109-110; Ebû Mansûr et-Tabersî, *el-İhticâc*, Necef 1966, I, 196; II, 110; Sezgin, *GAS*, I, 540-542; Hâşim Ma'rûf el-Hasenî, *Dirâsât fi'l-Kâfî li'l-Küleynî ve's-Şahîh li'l-Buhârî*, Beyrut 1388/1968, s. 123-131, 184-194, 202-204, 213-217; ayrıca bk. İndeks; M. Ebû Zehre, *el-İmâmü's-Sâdık*, Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), s. 429-438; M. Cemal Sofuoğlu, *Şîa'nın Hadis Anlayışı* (doktora tezi, 1977), AÜ İlahiyat Fakültesi, s. 129 vd.; a.mlf., *Hadis Tenkidi Yönünden el-Kâfî Üzerine Bir İnceleme* (doçentlik tezi, 1982), AÜ İlahiyat Fakültesi, s. 36-38, 56-63, 93-97, 99; Ağâ Büzürg-i Tahrânî, *eş-Zer'â ilâ teşânifi's-Şî'a*, Beyrut 1398, VI, 179-184; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyûn*, III, 82-93; S. Waheed Akhtar, *Early Shi'ite Imamiyyah Thinkers*, New Delhi 1988, s. 9-20.

M. CEMAL SOFUOĞLU

KÂFİLE-i ŞUARÂ

(قافله شعراء)

Çaylak Tevfik'in (ö. 1893)

Türk şairlerine dair tezkiresi (bk. ÇAYLAK TEVFİK).

KÂFİR

(bk. KÜFÜR).